AKSARAY 2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
GÜZELYURY MESLEK YÜKSEKOKULU

MİMARİ RESTORASYON PROGRAMI

MİR215 SEMİNER DERSİ 2025-26 GÜZ YARIYILI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

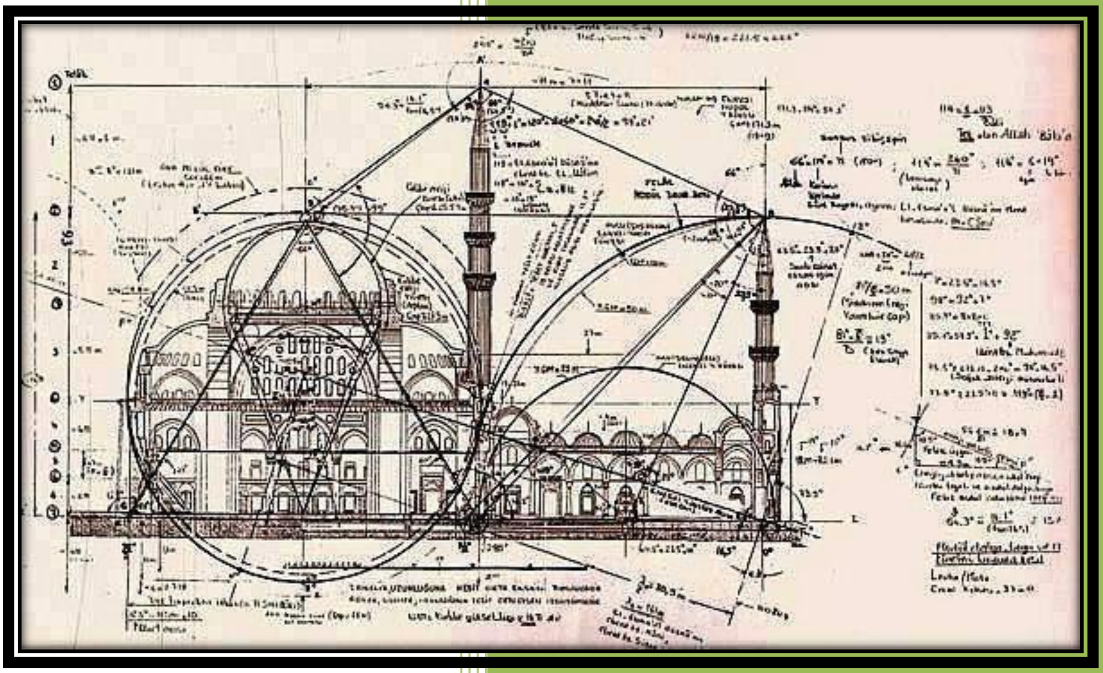

Ders İçeriği: Öğrencilerin Kendi Seçtikleri Restorasyon Geçirmiş Geleneksel Bir Yapı Hakkında Bir Rapor Hazırlamaları ve Bu Raporu Sunmaları / Yapının Tahrip Nedenleri, Strüktürel Durumu, Sorunları, Uygulanan Restorasyon Yöntemi Üzerinde Tartışmalar.

“Bu fotoğraflar, ilgili kişi/kurum/kuruluş/firmaya özeldir, izin alınmadan hiçbir şekilde alıntı yapılamaz, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.”

MİR215 SEMİNER DERSİ 2025-26 GÜZ YARIYILI SUNUM ÖRNEKLERİ

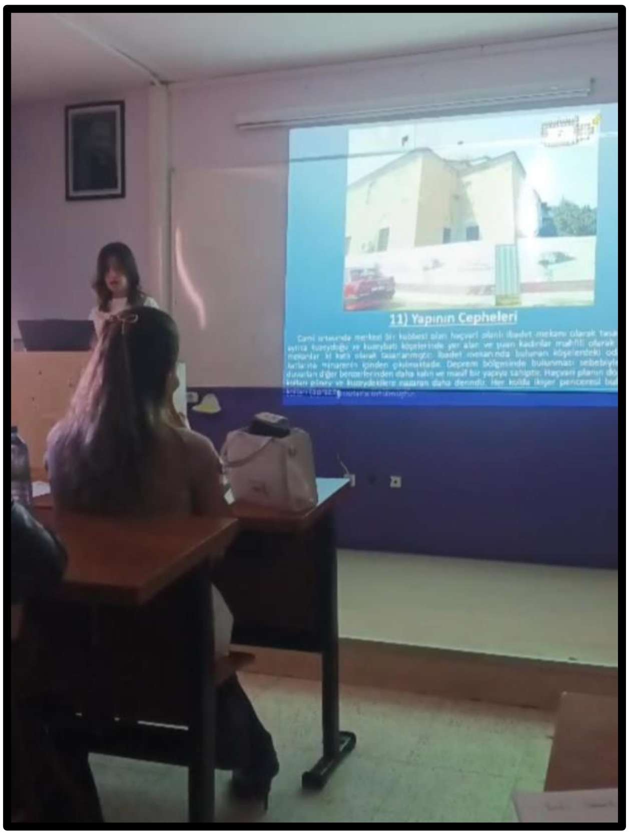

YAPININ MİMARI KİMDİR?

DERS AMAÇ VE KAPSAMI

Seminer dersi kapsamında öğrenciler, kendi ilgi alanları doğrultusunda seçtikleri restorasyon görmüş geleneksel yapılar üzerine araştırma temelli çalışmalar gerçekleştirmiş ve bu çalışmalarını sınıf ortamında sunumlar aracılığıyla paylaşmışlardır. Dersin amacı doğrultusunda öğrencilerin, araştırma metodolojisini öğrenmeleri, bilimsel veri toplama ve değerlendirme yöntemlerini kullanmaları ve seçtikleri konu hakkında kapsamlı bir akademik altyapı oluşturmaları hedeflenmiştir. Bu kapsamda öğrenciler, ele aldıkları yapının tarihsel gelişimini, mimari ve mekânsal özelliklerini, malzeme ve yapım tekniklerini incelemiş; zaman içerisinde ortaya çıkan tahribat nedenlerini, yapının mevcut strüktürel durumunu ve karşılaşılan korunma sorunlarını değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte, söz konusu yapılarda gerçekleştirilen restorasyon uygulamaları, müdahale yöntemleri ve koruma yaklaşımları ele alınarak bu müdahalelerin yapı üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Hazırlanan raporlar ve sunumlar sırasında öğrenciler, görsel materyaller, plan ve çizimler ile literatür verilerini bir arada kullanarak araştırma bulgularını sistemli bir şekilde aktarmışlardır. Sunumların ardından gerçekleştirilen sınıf içi tartışmalar sayesinde farklı restorasyon yaklaşımları, yapıların korunma sorunları ve müdahale yöntemleri üzerine değerlendirmeler yapılmış, öğrencilerin eleştirel düşünme ve analiz becerilerinin gelişmesi desteklenmiştir. Bu süreç, öğrencilerin akademik araştırma yapma, elde ettikleri verileri yorumlama ve sonuçlarını sözlü ve görsel sunum teknikleriyle ifade etme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamıştır.

MİR215 SEMİNER DERSİ 2025-26 POSTER ÖRNEKLERİ

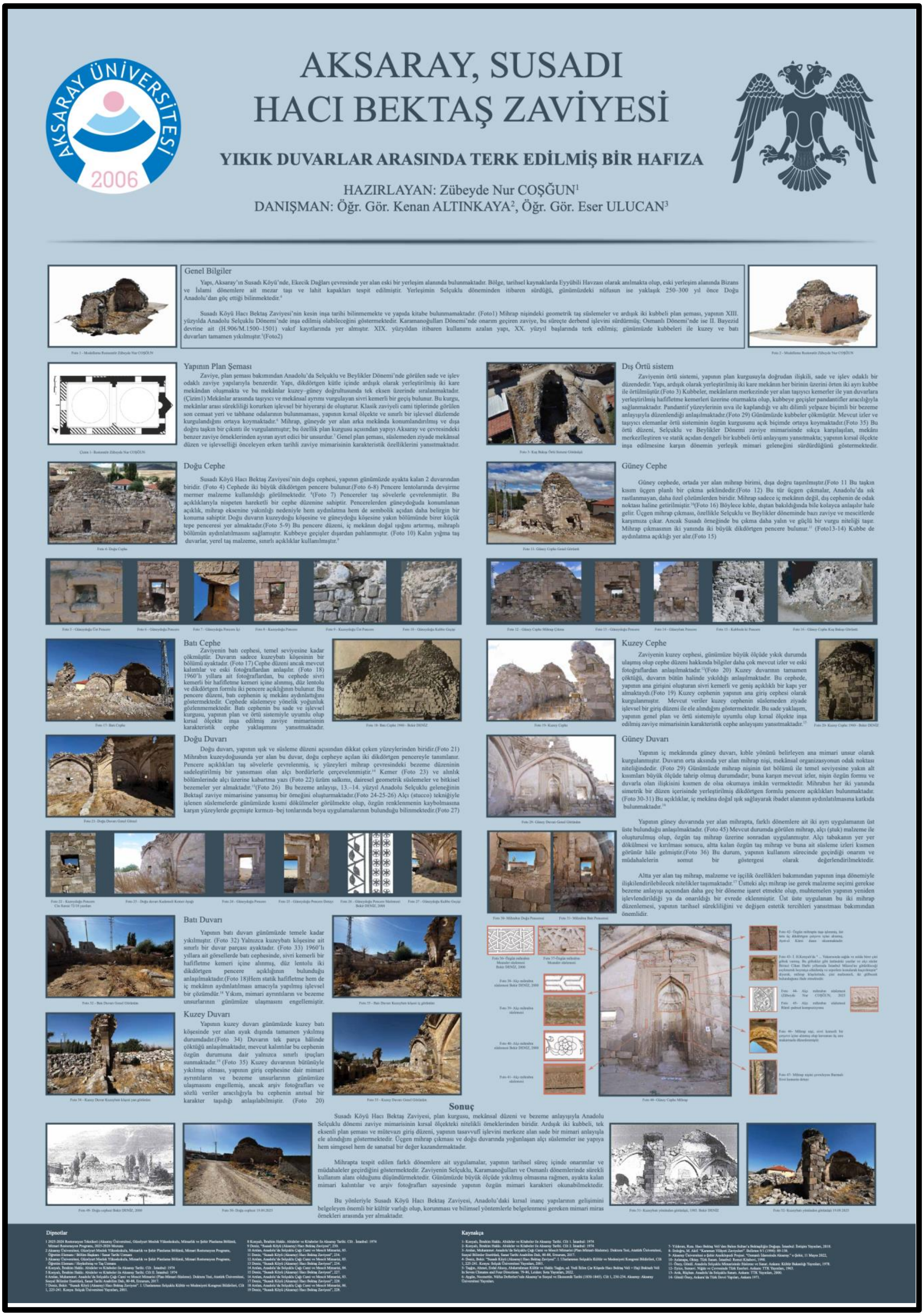

AKSARAY, SUSADI HACI BEKTAŞ ZAVİYESİ

YIKIK DUVARLAR ARASINDA TERK EDİLMİŞ BİR HAFIZA

HAZIRLAYAN: Zübeyde Nur COŞGUN[1]
DANIŞMAN: Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2], Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

Foto 1 - Modelleme Restoratör Zübeyde Nur COŞĞUN

Foto 2 - Modelleme Restoratör Zübeyde Nur COŞĞUN

Genel Bilgiler

Yapı, Aksaray'ın Susadı Köyü'nde, Ekecik Dağları çevresinde yer alan eski bir yerleşim alanında bulunmaktadır. Bölge, tarihsel kaynaklarda Eyyübili Havzası olarak anılmakta olup, eski yerleşim alanında Bizans ve İslami dönemlere ait mezar taşı ve lahit kapakları tespit edilmiştir. Yerleşimin Selçuklu döneminden itibaren sürdüğü, günümüzdeki nüfusun ise yaklaşık 250–300 yıl önce Doğu Anadolu'dan göç ettiği bilinmektedir.[4]

Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviyesi'nin kesin inşa tarihi bilinmemekte ve yapıda kitabe bulunmamaktadır. (Foto1) Mihrap nişindeki geometrik taş süslemeler ve ardışık iki kubbeli plan şeması, yapının XIII. yüzyılda Anadolu Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir. Karamanoğulları Dönemi'nde onarım geçiren zaviye, bu süreçte derbend işlevini sürdürmüş; Osmanlı Dönemi'nde ise II. Bayezid devrine ait (H.906/M.1500–1501) vakıf kayıtlarında yer almıştır. XIX. yüzyıldan itibaren kullanımı azalan yapı, XX. yüzyıl başlarında terk edilmiş; günümüzde kubbeleri ile kuzey ve batı duvarları tamamen yıkılmıştır.[5](Foto2)

Yapının Plan Şeması

Zaviye, plan şeması bakımından Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde görülen sade ve işlev odaklı zaviye yapılarıyla benzerdir. Yapı, dikdörtgen kütle içinde ardışık olarak yerleştirilmiş iki kare mekândan oluşmakta ve bu mekânlar kuzey–güney doğrultusunda tek eksen üzerinde sıralanmaktadır. (Çizim1) Mekânlar arasında taşıyıcı ve mekânsal ayrımı vurgulayan sivri kemerli bir geçiş bulunur. Bu kurgu, mekânlar arası sürekliliği korurken işlevsel bir hiyerarşi de oluşturur. Klasik zaviyeli cami tiplerinde görülen son cemaat yeri ve tabhane odalarının bulunmaması, yapının kırsal ölçekte ve sınırlı bir işlevsel düzlemde kurgulandığını ortaya koymaktadır.[6] Mihrap, güneyde yer alan arka mekânda konumlandırılmış ve dışa doğru taşkın bir çıkıntı ile vurgulanmıştır; bu özellik plan kurgusu açısından yapıyı Aksaray ve çevresindeki benzer zaviye örneklerinden ayıran ayırt edici bir unsurdur.[7] Genel plan şeması, süslemeden ziyade mekânsal düzen ve işlevselliği önceleyen erken tarihli zaviye mimarisinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

Çizim 1- Restoratör Zübeyde Nur COŞĞUN

Doğu Cephe

Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviyesi'nin doğu cephesi, yapının günümüzde ayakta kalan 2 duvarından biridir. (Foto 4) Cephede iki büyük dikdörtgen pencere bulunur.(Foto 6-8) Pencere lentolarında devşirme mermer malzeme kullanıldığı görülmektedir. [8](Foto 7) Pencereler taş sövelerle çevrelenmiştir. Bu açıklıklarıyla nispeten hareketli bir cephe düzenine sahiptir. Pencerelerden güneydoğuda konumlanan açıklık, mihrap eksenine yakınlığı nedeniyle hem aydınlatma hem de sembolik açıdan daha belirgin bir konuma sahiptir. Doğu duvarın kuzeydoğu köşesine ve güneydoğu köşesine yakın bölümünde birer küçük tepe penceresi yer almaktadır.(Foto 5-9) Bu pencere düzeni, iç mekânın doğal ışığını artırmış, mihraplı bölümün aydınlatılmasını sağlamıştır. Kubbeye geçişler dışardan pahlanmıştır. (Foto 10) Kalın yığma taş duvarlar, yerel taş malzeme, sınırlı açıklıklar kullanılmıştır.[9]

Foto 4- Doğu Cephe

Foto 5 - Güneydoğu Üst Pencere · Foto 6 - Güneydoğu Pencere · Foto 7 - Güneydoğu Pencere İçi · Foto 8 - Kuzeydoğu Pencere · Foto 9 - Kuzeydoğu Üst Pencere · Foto 10 - Güneydoğu Kubbe Geçişi

Batı Cephe

Zaviyenin batı cephesi, temel seviyesine kadar çökmüştür. Duvarın sadece kuzeybatı köşesinin bir bölümü ayaktadır. (Foto 17) Cephe düzeni ancak mevcut kalıntılar ve eski fotoğraflardan anlaşılır. (Foto 18) 1960'lı yıllara ait fotoğraflardan, bu cephede sivri kemerli bir hafifletme kemeri içine alınmış, düz lentolu ve dikdörtgen formlu iki pencere açıklığının bulunur. Bu pencere düzeni, batı cephenin iç mekânı aydınlattığını göstermektedir. Cephede süslemeye yönelik yoğunluk gözlenmemektedir. Batı cephenin bu sade ve işlevsel kurgusu, yapının plan ve örtü sistemiyle uyumlu olup kırsal ölçekte inşa edilmiş zaviye mimarisinin karakteristik cephe yaklaşımını yansıtmaktadır.

Foto 17- Batı Cephe

Foto 18- Batı Cephe 1960 - Bekir DENİZ

Doğu Duvarı

Doğu duvarı, yapının ışık ve süsleme düzeni açısından dikkat çeken yüzeylerinden biridir.(Foto 21) Mihrabın kuzeydoğusunda yer alan bu duvar, doğu cepheye açılan iki dikdörtgen pencereyle tanımlanır. Pencere açıklıkları taş sövelerle çevrelenmiş, iç yüzeyleri mihrap çevresindeki bezeme düzeninin sadeleştirilmiş bir yansıması olan alçı bordürlerle çerçevelenmiştir.[14] Kemer (Foto 23) ve alınlık bölümlerinde alçı üzerine kabartma yazı (Foto 22) üzüm salkımı, dairesel geometrik süslemeler ve bitkisel bezemeler yer almaktadır.[15](Foto 26) Bu bezeme anlayışı, 13.–14. yüzyıl Anadolu Selçuklu geleneğinin Bektaşî zaviye mimarisine yansımış bir örneğini oluşturmaktadır.(Foto 24-25-26) Alçı (stucco) tekniğiyle işlenen süslemelerde günümüzde kısmi dökülmeler görülmekte olup, özgün renklenmenin kaybolmasına karşın yüzeylerde geçmişte kırmızı–bej tonlarında boya uygulamalarının bulunduğu bilinmektedir.(Foto 27)

Foto 21- Doğu Duvarı Genel Görseli

Foto 22 - Kuzeydoğu Pencere [illegible] · Foto 23 - Doğu duvarı Kademeli Kemer Ayağı · Foto 24 - Güneydoğu Pencere · Foto 25 - Güneydoğu Pencere Detayı · Foto 26 - Güneydoğu Pencere Süslemesi Bekir DENİZ, 2000 · Foto 27 - Güneydoğu Kubbe Geçişi

Batı Duvarı

Yapının batı duvarı günümüzde temele kadar yıkılmıştır. (Foto 32) Yalnızca kuzeybatı köşesine ait sınırlı bir duvar parçası ayaktadır. (Foto 33) 1960'lı yıllara ait görsellerde batı cephesinde, sivri kemerli bir hafifletme kemeri içine alınmış, düz lentolu iki dikdörtgen pencere açıklığının bulunduğu anlaşılmaktadır.(Foto 18)Hem statik hafifletme hem de iç mekânın aydınlatılması amacıyla yapılmış işlevsel bir çözümdür.[18] Yıkım, mimari ayrıntıların ve bezeme unsurlarının günümüze ulaşmasını engellemiştir.

Foto 32 - Batı Duvarı Genel Görünüm

Foto 33 - Batı Duvarı Kuzeybatı köşesi iç görünüm

Kuzey Duvarı

Yapının kuzey duvarı günümüzde kuzey batı köşesinde yer alan ayak dışında tamamen yıkılmış durumdadır.(Foto 34) Duvarın tek parça hâlinde çöktüğü anlaşılmaktadır, mevcut kalıntılar bu cephenin özgün durumuna dair yalnızca sınırlı ipuçları sunmaktadır.[19] (Foto 35) Kuzey duvarının bütünüyle yıkılmış olması, yapının giriş cephesine dair mimari ayrıntıların ve bezeme unsurlarının günümüze ulaşmasını engellemiş, ancak arşiv fotoğrafları ve sözlü veriler aracılığıyla bu cephenin anıtsal bir karakter taşıdığı anlaşılabilmiştir. (Foto 20)

Foto 34 - Kuzey Duvar Kuzeybatı köşesi yan görünüm

Foto 35 - Kuzey Duvarı Genel Görünüm

Dış Örtü sistem

Zaviyenin örtü sistemi, yapının plan kurgusuyla doğrudan ilişkili, sade ve işlev odaklı bir düzendedir. Yapı, ardışık olarak yerleştirilmiş iki kare mekânın her birinin üzerini örten iki ayrı kubbe ile örtülmüştür.(Foto 3) Kubbeler, mekânların merkezinde yer alan taşıyıcı kemerler ile yan duvarlara yerleştirilmiş hafifletme kemerleri üzerine oturmakta olup, kubbeye geçişler pandantifler aracılığıyla sağlanmaktadır. Pandantif yüzeylerinin sıva ile kaplandığı ve altı dilimli yelpaze biçimli bir bezeme anlayışıyla düzenlendiği anlaşılmaktadır.(Foto 29) Günümüzde kubbeler çökmüştür. Mevcut izler ve taşıyıcı elemanlar örtü sisteminin özgün kurgusunu açık biçimde ortaya koymaktadır.(Foto 35) Bu örtü düzeni, Selçuklu ve Beylikler Dönemi zaviye mimarisinde sıkça karşılaşılan, mekânı merkezîleştiren ve statik açıdan dengeli bir kubbeli örtü anlayışını yansıtmakta; yapının kırsal ölçekte inşa edilmesine karşın dönemin yerleşik mimari geleneğini sürdürdüğünü göstermektedir.

Foto 3- Kuş Bakışı Örtü Sistemi Görünüşü

Güney Cephe

Güney cephede, ortada yer alan mihrap birimi, dışa doğru taşırılmıştır.(Foto 11 Bu taşkın kısım üçgen planlı bir çıkma şeklindedir.(Foto 12) Bu tür üçgen çıkmalar, Anadolu'da sık rastlanmayan, daha özel çözümlerden biridir. Mihrap sadece iç mekânın değil, dış cephenin de odak noktası haline getirilmiştir.[10](Foto 16) Böylece kıble, dıştan bakıldığında bile kolayca anlaşılır hale gelir. Üçgen mihrap çıkması, özellikle Selçuklu ve Beylikler döneminde bazı zaviye ve mescitlerde karşımıza çıkar. Ancak Susadı örneğinde bu çıkma daha yalın ve güçlü bir vurgu niteliği taşır. Mihrap çıkmasının iki yanında iki büyük dikdörtgen pencere bulunur.[11] (Foto13-14) Kubbe de aydınlatma açıklığı yer alır.(Foto 15)

Foto 11- Güney Cephe Genel Görünüş

Foto 12 - Güney Cephe Mihrap Çıkma · Foto 13 - Güneydoğu Pencere · Foto 14 - Güneybatı Pencere · Foto 15 - Kubbede İç Pencere · Foto 16 - Güney Cephe Kuş Bakışı Görünüş

Kuzey Cephe

Zaviyenin kuzey cephesi, günümüze büyük ölçüde yıkık durumda ulaşmış olup cephe düzeni hakkında bilgiler daha çok mevcut izler ve eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır.[12](Foto 20) Kuzey duvarının tamamen çöktüğü, duvarın bütün halinde yıkıldığı anlaşılmaktadır. Bu cephede, yapının ana girişini oluşturan sivri kemerli ve geniş açıklıklı bir kapı yer almaktaydı.(Foto 19) Kuzey cephenin yapının ana giriş cephesi olarak kurgulanmıştır. Mevcut veriler kuzey cephenin süslemeden ziyade işlevsel bir giriş düzeni ile ele alındığını göstermektedir. Bu sade yaklaşım, yapının genel plan ve örtü sistemiyle uyumlu olup kırsal ölçekte inşa edilmiş zaviye mimarisinin karakteristik cephe anlayışını yansıtmaktadır.[13]

Foto 19- Kuzey Cephe

Foto 20- Kuzey Cephe 1960 - Bekir DENİZ

Güney Duvarı

Yapının iç mekânında güney duvarı, kıble yönünü belirleyen ana mimari unsur olarak kurgulanmıştır. Duvarın orta aksında yer alan mihrap nişi, mekânsal organizasyonun odak noktası niteliğindedir. (Foto 29) Günümüzde mihrap nişinin üst bölümü ile temel seviyesine yakın alt kısımları büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır; buna karşın mevcut izler, nişin özgün formu ve duvarla olan ilişkisini kısmen de olsa okumaya imkân vermektedir. Mihrabın her iki yanında simetrik bir düzen içerisinde yerleştirilmiş dikdörtgen formlu pencere açıklıkları bulunmaktadır. (Foto 30-31) Bu açıklıklar, iç mekâna doğal ışık sağlayarak ibadet alanının aydınlatılmasına katkıda bulunmaktadır.[16]

Yapının güney duvarında yer alan mihrapta, farklı dönemlere ait iki ayrı uygulamanın üst üste bulunduğu anlaşılmaktadır. (Foto 45) Mevcut durumda görülen mihrap, alçı (ştuk) malzeme ile oluşturulmuş olup, özgün taş mihrap üzerine sonradan uygulanmıştır. Alçı tabakanın yer yer dökülmesi ve kırılması sonucu, altta kalan özgün taş mihrap ve buna ait süsleme izleri kısmen görünür hâle gelmiştir.(Foto 36) Bu durum, yapının kullanım sürecinde geçirdiği onarım ve müdahalelerin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Altta yer alan taş mihrap, malzeme ve işçilik özellikleri bakımından yapının inşa dönemiyle ilişkilendirilebilecek nitelikler taşımaktadır.[17] Üstteki alçı mihrap ise gerek malzeme seçimi gerekse bezeme anlayışı açısından daha geç bir döneme işaret etmekte olup, muhtemelen yapının yeniden işlevlendirildiği ya da onarıldığı bir evrede eklenmiştir. Üst üste uygulanan bu iki mihrap düzenlemesi, yapının tarihsel sürekliliğini ve değişen estetik tercihleri yansıtması bakımından önemlidir.

Foto 29- Güney Duvarı Genel Görünüm

Foto 30- Mihrabın Doğu Penceresi · Foto 31- Mihrabın Batı Penceresi

Foto 36- Özgün mihrabın Mukarnas süslemesi Bekir DENİZ, 2000 · Foto 37- Özgün mihrabın Mukarnas süslemesi

Foto 38- Alçı mihrabın süslemesi Bekir DENİZ, 2000 · Foto 39- Alçı mihrabın süslemesi · Foto 40- Alçı mihrabın süslemesi Bekir DENİZ, 2000 · Foto 41- Alçı mihrabın süslemesi

Foto 42- Özgün mihrapta taşa işlenmiş, [illegible]

Foto 43- İ. H.Konyalı'da "... [illegible]"

Foto 44- Alçı mihrabın süslemesi (Zübeyde Nur COŞĞUN, 2025)

Foto 45- Alçı mihrabın süslemesi Rûmî-palmet kompozisyonu

Foto 46- Mihrap nişi, sivri kemerli bir [illegible]

Foto 47- Mihrap nişini çevreleyen Burmalı Sivri kemerin detayı

Foto 48- Güney Cephe Mihrap

Sonuç

Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviyesi, plan kurgusu, mekânsal düzeni ve bezeme anlayışıyla Anadolu Selçuklu dönemi zaviye mimarisinin kırsal ölçekteki nitelikli örneklerinden biridir. Ardışık iki kubbeli, tek eksenli plan şeması ve mütevazı giriş düzeni, yapının tasavvufi işlevini merkeze alan sade bir mimari anlayışla ele alındığını göstermektedir. Üçgen mihrap çıkması ve doğu duvarında yoğunlaşan alçı süslemeler ise yapıya hem simgesel hem de sanatsal bir değer kazandırmaktadır.

Mihrapta tespit edilen farklı dönemlere ait uygulamalar, yapının tarihsel süreç içinde onarımlar ve müdahaleler geçirdiğini göstermektedir. Zaviyenin Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlı dönemlerinde sürekli kullanım alanı olduğunu düşündürmektedir. Günümüzde büyük ölçüde yıkılmış olmasına rağmen, ayakta kalan mimari kalıntılar ve arşiv fotoğrafları sayesinde yapının özgün mimari karakteri okunabilmektedir.

Bu yönleriyle Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviyesi, Anadolu'daki kırsal inanç yapılarının gelişimini belgeleyen önemli bir kültür varlığı olup, korunması ve bilimsel yöntemlerle belgelenmesi gereken mimari miras örnekleri arasında yer almaktadır.

Foto 49- Doğu cephesi Bekir DENİZ, 2000

Foto 50- Doğu cephesi 19.09.2025

Foto 51- Kuzeybatı yönünden görünüşü, 1985. Bekir DENİZ

Foto 52- Kuzeybatı yönünden görünüşü 19.09.2025

Dipnotlar

1 2025-2026 Restorasyon Teknikleri (Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, 2025-2026 Mezunu
2 Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, Öğretim Elemanı / Bölüm Başkanı / Sanat Tarihi Uzmanı
3 Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, Öğretim Elemanı / Heykeltıraş ve Taş Uzmanı
4 Konyalı, İbrahim Hakkı. Abideler ve Kitabeler ile Aksaray Tarihi. Cilt . İstanbul: 1974
5 Konyalı, İbrahim Hakkı. Abideler ve Kitabeler ile Aksaray Tarihi. Cilt II. İstanbul: 1974
6 Arslan, Muhammet. Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme). Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 80-88, Erzurum, 2017.
7 Deniz, Bekir. "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi". 1. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri, Cilt 1, 225-241. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2001.
8 Konyalı, İbrahim Hakkı. Abideler ve Kitabeler ile Aksaray Tarihi. Cilt . İstanbul: 1974
9 Deniz, "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi", 230.
10 Arslan, Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi, 85.
11 Deniz, "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi", 234.
12 Arslan, Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi, 85.
13 Deniz, "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi", 234.
14 Arslan, Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi, 84.
15 Deniz, "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi", 227.
16 Arslan, Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi, 83.
17 Deniz, "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi", 228.
18 Arslan, Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi, 86.
19 Deniz, "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi", 228.

Kaynakça

1- Konyalı, İbrahim Hakkı. Abideler ve Kitabeler ile Aksaray Tarihi. Cilt 1. İstanbul: 1974
2- Konyalı, İbrahim Hakkı. Abideler ve Kitabeler ile Aksaray Tarihi. Cilt 2. İstanbul: 1974
3- Arslan, Muhammet. Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme). Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 80-88, Erzurum, 2017.
4- Deniz, Bekir. "Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zaviyesi". 1. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri, Cilt 1, 225-241. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2001.
5- Taşğın, Ahmet, Erdal Aksoy, Abdurrahman Kültür ve Hakkı Taşğın, ed. Yedi İklim Çar Köşede Hacı Bektaş Veli = Hajji Bektash Veli In Seven Climates and Four Directions. 79-86, Leiden: Sota Yayınları, 2022.
6- Aygün, Necmettin. Nüfus Defterleri'nde Aksaray'ın Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1830-1845). Cilt 1, 230-234. Aksaray: Aksaray Üniversitesi Yayınları.
7- Yıldırım, Rıza. Hacı Bektaş Veli'den Balım Sultan'a Bektaşiliğin Doğuşu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
8- Erdoğru, M. Akif. "Karaman Vilâyeti Zaviyeleri". Belleten 9/1 (1994): 89-138.
9- Aksaray Üniversitesi e-Şehir Ansiklopedi Projesi. "Osmanlı İdaresinde Aksaray." e-Şehir, 11 Mayıs 2022,
10- Aslanapa, Oktay. Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.
11- Öney, Gönül. Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve Sanat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.
12- Eyice, Semavi. Niğde ve Çevresinde Türk Eserleri. Ankara: TTK Yayınları, 1963.
13- Arık, Rüçhan. Anadolu'da Selçuklu Sanatı. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
14- Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, Ankara 1971.

MİMAR SİNAN DÖNEMİ OSMANLI MİMARİSİNDE TARİHSEL SÜREKLİLİĞİNİ KORUYAN BİR DURAK:

HATAY/PAYAS SOKULLU MEHMET PAŞA KÜLLİYESİ (II. SELİM CAMİİ)

HAZIRLAYAN: Simge ÖZKAN[1]
DANIŞMALAR : Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2] Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

Resim1: 2. Selim Cami Avlusu Genel Görünün

Resim2: 2. Selim Cami Avlusu

Resim3: Payas Kenti Görünümü

Resim4: hatay.ktb.gov.tr'den

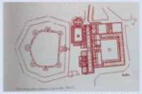
Resim5: Külliye + Kale Planı (Oktay Aslanapa)

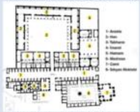
Resim6: Külliye Planı (Belen Belediyesi Arşivinden)

Resim7: Külliye Genel Görünüm

Resim8: Kuzey Külliye Girişi

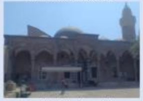
Resim9: Cami Kuzey Cephe

Resim10: Kuzey'den Cami Avlusu

Resim11: Cami Doğu Cephe

Resim12: Cami Güney Cephe

Payas Kenti ve Önemi

Payas Hatay'ın Kuzeyinde tarihi dokusuyla ünlü bir kenttir. Bulunduğu konum itibariyle stratejik bir öneme sahiptir. Güvenlik açısından her zaman önemli bir üs olmuştur. Haçlı seferlerinde Kudüs'ü Anadolu'ya bağlayan yol üzerinde bulunmasından dolayı bir karakol gibi görev yapmıştır. (Resim3)
Payas Osmanlı devletine geçtiği zaman ise hac yolu üzerinde bulunması sebebiyle kervanların güvenliğini sağlama görevi devam etmiştir.[4]

Yapının Plan Tipi

Düz bir araziye yayılan çapraz eksenli yerleşim sistemiyle Payas'daki menzil külliyesi, Lüleburgaz ve Havsa'daki benzerlerini anımsatır. Yapı sayısının ve çeşidinin fazlalığı ile tasarımdaki incelik dikkat çekicidir. Arastanın doğusu han, imaret ve tabhanelere, batısı cami, hangah, sıbyan mektebi ve hamama ayrılmıştır. Yapılar arasında işlevsellik açısından tamamlayıcılık söz konusudur. Külliyenin yapılarından olan 2. selim camii daha küçük tutulmuş, haçvari plan şemasıyla kubbeli orta bölüm yanlara doğru eyvan şeklinde genişletilmiştir.[5] Kuzeyinde son cemaat yeri, sonradan biçimi değiştirilen minare ile merkezinde bir şadırvanın yer aldığı revaklı bir iç avlusu vardır. Avlu cami dışında hangah tarafından da kullanılmıştır.[6] (Resim6)

Ters T plan tipi camiler özellikle Osmanlı mimarisiyle ortaya çıkmıştır. Gezici dervişlerin, ahilerin, barınma, ibadet ve din dersleri için kullandıkları kubbeli tonozlu odaları olan (tabhaneli) çok işlevli camilerdir.[7]

Hangahın odacıkları avlunun doğu, batı ve kuzey duvarları boyunca sıralanmıştır. Bu hücrelerin ön kısımları aslında revaklı olmakla beraber bu revaklar günümüze ulaşmamıştır. Hücrelerin hepsi birer kapı ve pencereyle avluya açılmakta olup hepsinin içinde dolap nişleri ve ocaklar bulunmaktadır.[8] (Resim10)

YAPI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Payas'ta 16. Yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi de menzil külliyesi olmasından dolayı Osmanlı mimarisi için büyük öneme sahiptir.[9]

II. Selim ismiyle anılan cami, Sarı Selim Cami olarak ta bilinmektedir. Yapıldığı tarihten bu yana ibadete açık kalmıştır. Cami erken devir camilerinde görülen ters T planına sahiptir.[10]

II. Selim Camii (Sarı Selim Camii) külliyenin güney dış duvarına bitişik, duvarın güneybatı köşesinde yer alır, külliyenin kuzey yönünden giriş kısmının karşısında olacak şekilde Payas Kaymakamlığı bulunmaktadır. Batısında tarihi kale, yine kuzey kısmında konutlar topluluğu görülür. Yerleşim alanı içinde olan külliyenin etrafında genel olarak yeni tarihli konutlar mevcuttur. Çevrenin ihtiyaç duyduğu çarşı, kütüphane, iş yerleri, kafe, lokanta gibi alanlar külliyenin içinde bulunmaktadır.(Resim13)

OSMALI DEVLET TARİHİ

Osman Beyin kurmuş olduğu (1299-1453) Osmanlı Devleti, 8. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar devam eden, Asya, Avrupa ve Afrika'da geniş sahalara yayılan büyük bir imparatorluktu. başlangıçta bir beylik olarak kurulan bu devletin kuruluşu sırasında Anadolu çok yoğun bir siyasi ortam içerisinde bulunmakta ve en hareketli devirlerinden birini yaşamaktaydı.[11]
Osmanlı mimarisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun beylik olarak kurulup İmparatorluk olarak yayıldığı ve hüküm sürdüğü alanlarda inşa ettiği veya fikir öncüsü olduğu mimari üslupları ve eserleri kapsamaktadır. Osmanlı mimarisi belirli dönem başlıkları altında incelenir, bunlar; erken dönem mimarisi, klasik dönem mimarisi ve batılılaşmadır.[12]
Payas Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi, mimari bakımdan Osmanlı klasik dönem özelliklerini taşımaktadır.[13]

YAPININ CEPHELERİ

KUZEY CEPHE : Caminin girişi, önünde revak düzenlemesi yer alan kuzey cephesindedir.[14] Bu cephedeki ana giriş (taç kapı) önünde üstü çapraz tonozla örtülü 7 sütun üzerine, giriş üstündeki kemer daha büyük olacak şekilde sivri kemerlerle birbirine bağlı son cemaat yerinden mukarnaslı kavsarası ile dikkat çeken taç kapısına geçilmektedir.(Resim9) Yine ana girişin renkli taş kullanımı ile elde edilen bezemesi ise bölgesel etkileri yansıtmaktadır.(Resim16)

Giriş kapısının doğu batı yönlerinden yanlarda olacak şekilde birer mihrabiye bulunur. Mihrabiyeler ortada kalacak şekilde yanlarında ikişerden toplam 4 adet simetrik şekilde yerleştirilmiş dikdörtgen formunda ahşap pencere bulunur. (Resim17-18)

Cephede düzgün kesme taş kullanılmış, sadece taç kapıda siyah, beyaz ve kırmızı renkli mermerlerin dönüşümlü olarak kullanılmasıyla Memlük etkili, estetik bir görünüş elde edilmiştir. Yine aynı cephede bulunan pencereler sivri kemerli alınlığa sahiptir.

Taç Kapı üstünde, kapı genişliği boyunca, beden duvarından iki sıra daha fazla kesme taşla yükseltilerek çıkıntı yapılmıştır bu çıkıntıya Sertak adı verilmektedir.(Resim19) Beden duvarı üstte, duvar boyunca silme ile sonlanmıştır. Ters 'U' formundaki kavsara, kuşatma kemerinden itibaren daralarak devam etmiştir. Giriş açıklığının dış kenarlarına kaideler üzerine oturan silindirik kesitli düz yüzeyli sütuncelere oturmaktadır.[15](Resim16)

Sütuncelerin başlıkları İki yöne doğru açılan yapraklı dal motifler ile aralarda tek yapraklar, palmet motifleri ile tezyin edilmişlerdir.(Resim20)

Taç kapı nişinin iki yanına yerleştirilmiş yan mihrabiyeler mukarnas kavsaralı beşgen kenarlıdır. Kavsara dört sıra mukarnaslıdır. Alt sıra mukarnasları yarım yıldız planlı bademler aşağıya doğru uzatılmıştır. İkinci sıra, ikili badem formlarından oluşur. Bademlerin tepe noktalarında bulunan tek üçgenlerden meydana gelir. Üçüncü sıra, tek yüzlü bademlerden oluşmaktadır. Dördüncü sıra, on köşeli tepelik ile sonlanır.[16] (Resim57-58)

DOĞU CEPHE : Doğu cephesinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Yine doğu cephesinin kuzeydoğu yönünden bir kısmı külliyeye bitişiktir. Üstte 2 altta 2 olmak üzere 4 penceresi bulunur. Alttaki 2 pencerenin alınlık kısmı sivri kemer süslemelidir. Önü bariyerle kapatıldığı için detaylı resim alınamamıştır. Güney haç kolunun doğu cephesinde de sivri kemer alınlıklı süslemesi bulunur. Beden duvarı en üstte tüm duvar boyunca silme ile çevrilmiştir. Üst kat pencereler geometrik bezemeli olup yakından görülemediği için malzemesinin tahminen ahşap olduğu düşünülmektedir.[17] (Resim11)

GÜNEY CEPHE : Caminin güney cephesi dışa taşırılmış, doğu batı doğrultusunda tek kubbeli merkezi plan şemasına sahip, kuzeybatı köşesinde silindirik gövdeli tek şerefeli minareden oluşmaktadır. Bu cephede yine düzgün kesme taşla örülmüş, beden duvarı üstü silme ile sonlanmıştır. Güney cephede haç kolunun batı tarafında altta dikdörtgen ve üstte küçük daire bir göz pencere vardır. Pencere alınlığı yine sivri kemer şeklindedir. Haç kolunun güney cephesinde 2 adet dikdörtgen , simetrik ahşap pencere ve üstte bunları ortalayacak şekilde küçük bir dikdörtgen pencere daha bulunur.[18] (Resim12)

Güney cephe haç kolunun doğu yönünde yine altta sivri kemer alınlıklı dikdörtgen ahşap bir pencere, bunun üstünde küçük daire bir göz pencere bulunur. Bu cephede beden duvarı üstünde duvar boyunca silme ile sonlanır.

BATI CEPHE : Caminin kuzey cephesinin son cemaat kısmının son biriminden açılan sivri kemerli demir kapı ile batı cephesine çıkılmaktadır. 4 basamaklı çift kollu merdivenle batı cephesine geçiş yapılır.[19]
Bu demir kapının bulunduğu çıkıntılı duvarın güney yönü bitişiğinde beden duvarı yüksekliğinde tek köşesi görülen dörtgen kaide üzerine, silindirik gövdeli, tek şerefeli minare camiye bitiştirilmişdir.
Batı cephede, minarenin güneyi yönündeki duvarda, altta birisi daha küçük olmak üzere 3 adet dikdörtgen, sivri kemer alınlığa sahip, ahşap pencere bulunur. Bu pencerelerin üstünde yine 2 adet daha küçük boyutlu dikdörtgen pencere olmak üzere toplam 5 pencere bulunur. (Resim44-45-46)

Güney haç kolu çıkıntısının, batı cephesinde de güney cephe penceresine simetrik olarak aynı boyutlarda bir pencere daha görülür. Batı cephe, medrese ve avlu duvarı olarak kullanılan duvara bitişik olarak inşa edilmiş ve yine bu duvarda da 7 adet birbirine simetrik üst tarafta olacak şekilde mazgal pencereler bulunur. (Resim46)

Resim13: Külliye + Kale Genel Görünüm

Resim14: Payas Kalesi

Resim15: Cami İç Mekan Genel Görünüm

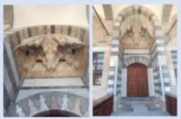
Resim16: Mukarnaslı Kavsara + Taç Kapı

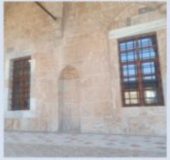
Resim17: Kuzey Cephe Doğu Taraf Mihrabiye

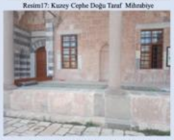
Resim18: Kuzey Cephe Batı Taraf Mihrabiye

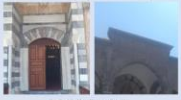
Resim19: Taç Kapı + Sertak

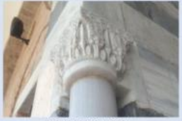
Resim20: Korint Sütun Başlığı

YAPININ ÜSTEN ÖRTÜ SİSTEMİ

İbadet mekanı olan bölümü iki küçük ve bir büyük merkezi kubbe ile örtülmüştür. Geçiş elemanı pandantif olan merkezi kubbe sekizgen bir kasnak üzerine inşa edilmiştir. Bu kubbe dört kemerli payanda ile desteklenmiştir. 8 birimden oluşan son cemaat bölümü eyvanları ise kubbelerle örtülmüştür.[20] (Resim21-22)

YAPININ MİNARESİ

Kuzeybatı köşede yer alan minarenin giriş kapısı son cemaat yerine açılmaktadır.[21] Yapıya bitişik olduğu için 3 köşeli olarak görülen beden duvarı yüksekliğindeki kare kaide üzerine, silindirik gövde ve tek şerefeli olarak inşa edilmiştir. Kaidede bir adet mazgal pencere bulanmakta.(Resim23-24-25) 6 Şubat 2023 tarihinde yıkılan minare onarılarak eski haline benzetilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünden alınan kaynakta mukarnaslı pabuçluk üzerinde yükseldiği kısa kalın ve hantal göründüğü, literatürde ''güdük minare'' olarak tabir edildiği belirtirmiştir.[22] (Resim26)

YAPININ ŞADIRVANI

Şadırvan özgün değildir. Bugünkü taş malzemeli çokgen planlı bu şadırvan geç Osmanlı mimarisi özellikleri gösterir. Üzeri geniş bir saçakla örtülüdür.[23] (Resim27-28)

YAPININ İÇ MEKANI

Caminin kuzey cephesinin ortasında bulunan taç kapıdan harime giriş sağlanmaktadır. Harimde bulunan kot farkı, haç kollarına çıkış yapmak için bir basamak şeklinde dört yönlü koyulmuştur. İçi tamamen düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. 4 kollu planda çapraz tonozla örtüldüğü için her kanat yukardan sivri kemerlerle sonlanmaktadır.(Resim15-29-30)

İç mekanın kuzey duvarına bitişik doğu-batı köşelerinde kadınlar mahfili bulunur, kadınlar mahfiline taç kapının doğu ve batı yönünde bulunan, karşılıklı yerleştirilmiş kapı açıklıklarından giriş sağlanır. Bu bölümlerin harime açılan, güney duvarında bulunan açıklıkları paravanla kapatılmıştır. Kadınlar mahfili üzerindeki fevkani kata içerden çıkış bulunmaz, caminin dışındaki, son cemaat yerinden girişi sağlanan minarenin girişinin içinden, başka bir kapı ile bu katlara çıkış sağlanır.(Resim45) Fevkani katların birbirlerine dönük olan açıklıklarına doğu-batı doğrultusunda, ahşap direk destekli, balkonvari ahşap eleman ile, bu iki bölümden birbirine geçiş sağlanmıştır.(Resim32) Pencere sayısının yeterli olması, iç mekanın aydınlık olmasını sağlamıştır.

İç mekan kuzey duvarda, kuzeydoğu-kuzeybatı köşelere yerleşmiş olan kadınlar bölümlerinin girişlerinin birisi doğuya, birisi batıya dönüktür. Taç kapıdan girince doğu ve batı yönlerinde bu alanlara giriş yapılır.(Resim29-30) Kuzeydoğu köşedeki kadınlar bölümüne ahşap kapı kanatlı küçük bir kapı açıklığından girilerek, bir basamakla mekanın içine çıkılır, bu mekanın güney duvarından harime bakan dikdörtgen bir açıklık, paravanla kapatılmıştır. Kuzey ve doğu duvarında mekan ölçülerine göre, büyük boyutlu dikdörtgen, ahşap pencereler bulunur.(Resim33)

Kuzeybatı köşedeki kadınlar bölümüne de ahşap kapı kanatlı, basık kemerli küçük bir kapı açıklığından girilerek, bir basamakla mekanın içine çıkılır, bu mekanın güney duvarından harime bakan dikdörtgen bir açıklık paravanla kapatılmıştır. Kuzey ve batı duvarında mekana göre büyük boyutlu dikdörtgen, ahşap pencereler bulunur.(Resim31)

İç mekanda yine kuzey duvarda taç kapının hemen yanlarında, doğu ve batı yönlerinde olacak şekilde 2 adet dikdörtgen formlu, bir basamakla çıkılabilen revak şeklinde ahşap pencereler yer alır. Bugün bu pencere boşlukları ayakkabılık olarak kullanılmaktadır.(Resim29)

Taç kapının tam karşısına gelecek şekilde, kot farkı olan ve bir basamakla çıkılan güney haç kolu ekseninde mihrap ve minber, bunların doğu ve batısında olacak şekilde iki adet dikdörtgen formlu büyük pencere, mihrabın üstünde mihrabı ortalayacak şekilde basık kemerli bir pencere daha olmak üzere toplam üç pencere bulunur.[24] (Resim34)

Mihrabın batısında bir adet sivri kemer alınlıklı pencere ve bu pencereye simetrik olarak bu haç kolunun batı duvarında da yine aynı ölçülerde bir pencere daha yer alır. Kot farkından dolayı yine bir basamakla çıkış yapılan batı haç kolunun güney duvarında da sivri kemer alınlıklı dikdörtgen bir pencere açıklığı bulunur.(Resim35) Bu pencerenin üstünde küçük boyutlu, geometrik bezemeli bir göz pencere yer alır.
Batı haç kolunun güney duvarında küçük boyutlu, geometrik bezemeli bir göz pencere yer alır.(Resim61)

Mihrabın doğusunda güney duvarda sivri kemer alınlıklı, dikdörtgen planlı bir pencere bulunur. Bu pencereye simetrik olarak aynı haç kolunun doğu duvarında da bir pencere bulunmaktadır. Bir basamak kot farkıyla doğu haç koluna çıkılmaktadır. Doğu haç kolunun güney duvarında, güney haç kolunun doğu duvarındaki pencereye simetrik olarak bir pencere bulunur.(Resim34-35) Doğu haç kolunun güney duvarında bulunan dikdörtgen pencerenin üzerinde geometrik desenli küçük bir göz pencere yer alır.(Resim63)

Doğu haç kolu iç mekan doğu duvarında, 2 adet altta 1 adet üstte olmak üzere toplam 3 pencere bulunur. Alttaki 2 pencerenin yine revak şeklinde olduğu ve sivri kemerli alınlığa sahip olduğu görülür. Bunlara ortalı olacak şekilde üstte basık kemerli daha küçük boyutlu yine dikdörtgen bir pencere bulunur ve geometrik şekilli süslemeleri vardır.(Resim36)

Batı haç kolu, iç mekan batı duvarda, doğu duvarında görülen 3 adet pencereyle aynı ölçülerde ve aynı yerlerde onlarla simetrik bir şekilde 2 alta 1 üste 3 adet pencere yerleştirilmiştir. Dikdörtgen planlı pencerelerde alt 2 si sivri kemerli alınlığa sahip, üstteki daha küçük ve basık kemerli olacak şekilde geometrik süslemelidir.(Resim37)

YAPININ MİNBERİ

Minber özgün olmayıp ahşap ve oldukça sade düzenlenmiştir.[25](Resim41-42-43) Minber tamirden kalmış olup 21. yüzyıl ampir üslübundadır.[26] (Resim69-70)

YAPININ MİHRABI

Payas sokullu Mehmet paşa 2. Selim cami mihrabının kavsarası 16. yüzyıl Osmanlı başkent üslubundadır. Yarım silindirik gövdeli, kum saati başlık ve kaideli, mukarnas dolgulu uygulaması, Erken Osmanlı ve daha çok Klasik dönem mihrapları ile özdeşleşmiştir.[27]

Mihrabın niş yuvaları dış kenarlarda siyah, içte pembe renkte mermerlerle kaplanmıştır. Nişten kavsaraya geçişi, oturtmalığı simetrik şekilde tekrarlayan kavsara eteği sağlamaktadır. Kavsara yedi sıra mukarnas dizisinden meydana gelir. Kavsara, mukarnas profil ile hareketlenen yüksek sivri kemerlidir. Mukarnas alttan birinci sıra ile altıncı sıra arasındaki bölümleri sivri kemerli yuvarlak şeklinde ele alınmıştır. En üstteki yedinci sıra ise sekiz dilimli yivden oluşan bir tepelik ile son bulmaktadır.[28](Resim65-66-67)

YAPININ İÇTEN ÖRTÜ SİSTEMİ

Merkezi kubbe pandantif geçişli olup kubbe kasnağına 8 adet basık kemerli küçük dikdörtgen pencereler yerleştirilmiştir. Kubbenin tam ortasından avize bağlanmıştır. Kubbe içi sıva ile kaplanmıştır.(Resim38-39) Diğer birimlerde çapraz tonoz ile örtülmüştür Haç kolları birer çapraz tonoz, kadınlar mahfili olan iki ayrı bölüm çapraz tonoz, mahfillerin üstündeki fevkani kat odaları ve odaların arası da birer çapraz tonozla örtülüdür.(Resim40)

Resim21: Sekiz Kasnaklı Kubbe

Resim22: Cami'nin Üst Örtü Görünümü

Resim23 Resim24 Resim25 Resim26
Minarenin Genel Görünümü

Resim27 Şadırvanın Genel Görünümü Resim28

Resim29: 2. Selim Cami Giriş Kapısı

Resim30: İç Mekan Kuzey Duvarı

Resim31: Batı Taraf Kadınlar Mahfili

Resim32: Kadınlar Mahfili Fevkani Kat

Resim33: Doğu Taraf Kadınlar Mahfili

Resim34: İç Mekan Güney Duvarı

Resim35: Sivri Kemer Alınlıklı Pencere

Resim36: İç Mekan Doğu Duvarı

Resim37: İç Mekan Batı Duvarı

Resim38: Kubbenin Kasnak Detayı

Resim39: İçten Kubbe Görünümü

Resim40: İçten Çapraz Tonoz Görünümü

Resim41 Resim42 Resim43
Cami Minberi Genel Görünüm

Resim44 Resim45 Resim46
Cami Batı Cephe

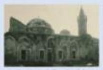
Resim47: 2. Selim Cami kuzey Cephe (Ali Saim Ülgen)

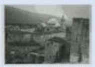
Resim48: 2. Selim Cami Genel Görünüm (Ali Saim Ülgen)

Resim49: Son Cemaat Yeri

Resim50: Caminin İç Restorasyonu

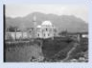
Resim51: 2. Selim Cami 1905 (Gertrude Bell)

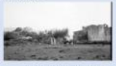
Resim52: Payas Kalesi 1905 (Gertrude Bell)

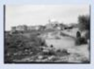
Resim53: Payas Kalesi-2. Selim Cami (Gertrude Bell)

Resim54: Minare Restorasyon Görünümü

Resim55: 2. Selim Cami Restorasyonu

Resim56: Arasta İçindeki Hangah Avlu Kapısı

Resim57: Yan Mihrabiye

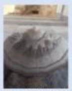
Resim58: Mihrabiyenin Mukarnas Detayı

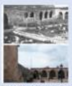
Resim59: 1944 Yılı Avlu Durumu ve Günümüzdeki Durumu (Saffet Aşık)

Resim60: Cami Avlusuna Giriş Kapısı

Resim61: Mihrabın Batısındaki Göz Pencere

Resim62: Medrese Odaları

Resim63: İç Mekan Genel Görünüş

Resim64: İç Mekan Güneybatı Genel Görünüş

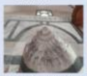
Resim65: Cami Mihrabının Detayı

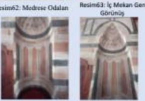
Resim66 Resim67
Cami Mihrabı

Resim68: Kuzey'den Külliye Girişi

Resim69 Resim70
Cami Minberi Eski Görünüm

RESTORASYON BİLGİLERİ: Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, klasik Osmanlı döneminin önemli ve en büyük menzil külliyelerinden birini temsil etmektedir. Cumhuriyet döneminde farklı amaçlarla kullanılmış olan külliye yapıları, 1960-70'li yıllarda büyük çaplı onarımlar geçirmiştir. Restore edilerek yeniden işlev verilmesi düşünülen külliye yapılarının, kullanım hakkı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yap-işlet-devret modeliyle belirli bir süre ilgili yatırımcıya devredilmiş olup, cami kısmı söz konusu proje kapsamı dışında tutulmuştur.[29] Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1964 yılında yüksek mimar Yılmaz Önge başkanlığında kurulan bir ekip tarafından restorasyona başlanmıştır. İlk olarak cami, hamam ve arastaya yönelik restorasyon gerçekleştirilmiştir, caminin içinin onarımı da yapılmıştır. 1965 yılında da çalışmalar devam etmiştir, hamam, fırın, hangah onarım görmüştür. 1966 yılında arasta dükkanları, 1971 yılında arasta ve hamamın restorasyonu tamamlanmıştır. 1981 yılında kervansarayın yarım kalan üst örtüsü mozaik kaplanmış, bacalar ve aydınlık fenerleriyle caminin ana kubbesi mozaik kaplanmıştır. 2005 ve 2006 yıllarında da restorasyon geçiren külliye,[30] Payas Belediyesi'nin 2010 yılında Vakıflardan 49 yıllığına kiraladığı külliyenin Nisan 2011 yılında başlayan restorasyon çalışmaları Aralık 2013'te belediyenin öz kaynakları ile tamamlanmıştır. Restorasyon projeleri kapsamında han, hamam, tabhane, arasta, imaret kısımları onarım görmüştür.[31]

SONUÇ : Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün '40 asırlık Türk yurdu düşman elinde esir bırakılamaz. Hatay benim şahsi meselemdir. Hatay'ı mutlaka alacağım' sözleriyle Hatay'ın önemini vurgulaması ve Hatay'ın Hititler döneminden bu yana, ticaret yollarının geçtiği bir şehir olması sebebiyle önemi büyüktür. Bu şehir içinde barındırdığı tarihi yapılarıyla da öne çıkar. Bu yapılardan birisi Payas ilçesinde bulunan Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi'dir. Bu külliyeye baktığımızda, zamanında yapılan yanlış restorasyon, terkedilme, doğal afetler gibi yıkıcı sebeplere karşı, ayakta kalma çabasını görürüz. Bizlere düşen görev bu gibi değerli eserlerimizi bizden sonraki nesillere özgün haliyle miras bırakabilmektir, ya da aslına uygun bir restorasyonla özgün malzemeler kullanılarak yeniden restore edip mirasımızı gelecek nesillere aktarmaktır. Böylece tarihimizi daha iyi anlayıp toplum olarak kimliğimizi daha sağlam bir şekilde koruyabiliriz.

DİPNOTLAR

---

[1] Restorasyon Teknikeri, Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksek Okulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı
[2] Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksek Okulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, Öğretim Görevlisi, Bölüm Başkanı (Sanat Tarihi Uzmanı)
[3] Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksek Okulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, Öğretim Görevlisi (Heykeltıraş ve Taş Uzmanı)
[4] Payas Belediyesi Arşivinden
[5] BOZDOĞAN. G., Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi Payas-Hatay/16. Yüzyılın İkinci Yarısında İnşa Edilen Menzil Külliyesi, s.10, http://www.academia.edu
[6] BOZDOĞAN . G., A.g.t, s.10, http://www.academia.edu
[7] ALTINKAYA. K., Geleneksel Yapı Türleri Yayınlanmamış Ders Notları, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Aksaray, 2025.
[8] Payas Belediyesi Arşivinden
[9] MÜDERRİSOĞLU. M. F., Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Cilt.37, s.364-366, http://www.islamansiklopedisi.org.tr
[10] Payas Belediyesi Arşivinden
[11] AYAN. E., A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, S.13, s.277, Erzurum, 1999.
[12] BOZDOĞAN. G., A.g.t., s.3, http://www.academia.edu
[13] AŞIK. S., Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.108
[14] BOZDOĞAN . G., A.g.t, s.19, http://www.academia.edu
[15] AŞIK. S., A.g.t, s.44
[16] AŞIK. S. A.g.t, s.72
[17] AŞIK. S. A.g.t, s.71-72
[18] BOZDOĞAN. G., A.g.t., s.20, http://www.academia.edu
[19] BOZDOĞAN . G., A.g.t, s.19, http://www.academia.edu
[20] BOZDOĞAN . G., A.g.t, s.17, http://www.academia.edu
[21] BOZDOĞAN . G., A.g.t, s.19, http://www.academia.edu
[22] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden
[23] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden
[24] BOZDOĞAN. G., A.g.t., s. 68-69. http://www.academia.edu
[25] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden
[26] Oktay Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, s. 303.
[27] KAYA, M., Tarsus' da Türk İslam Dönemi Mihrapları, Seleucia, Sayı XV, Olba Kazısı Serisi, s.139-151, 2025.
[28] AŞIK. S. A.g.t, s. 73
[29] ESKİCİ. B., AKYOL. A. A., KADIOĞLU. Y. K., Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi Yapı Malzemeleri, Bunlarda Görülen Bozulmalar ve Çözüm Önerileri, 23. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Kocaeli, 28 Mayıs – 1 Haziran 2007, s. 69
[30] AŞIK. S. A.g.t, s. 83
[31] Payas Belediyesi Arşivinden

Kaynakça

1- Payas Belediyesi Arşivinden
2- BOZDOĞAN. G., Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi Payas-Hatay/16. Yüzyılın İkinci Yarısında İnşa Edilen Menzil Külliyesi, http://www.academia.edu
3- ALTINKAYA. K., Geleneksel Yapı Türleri Yayınlanmamış Ders Notları, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Aksaray, 2025.
4- MÜDERRİSOĞLU. M. F., Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Cilt.37
5- AYAN. E., A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, S.13, Erzurum, 1999.
6- AŞIK. S., Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
7- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden
8- Oktay Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
9- KAYA, M., Tarsus' da Türk İslam Dönemi Mihrapları, Seleucia, Sayı XV, Olba Kazısı Serisi, 2025.
10- ESKİCİ. B., AKYOL. A. A., KADIOĞLU. Y. K., Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi Yapı Malzemeleri, Bunlarda Görülen [illegible] Önerileri, 23. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Kocaeli, 28 Mayıs – 1 Haziran 2007.

CamScanner

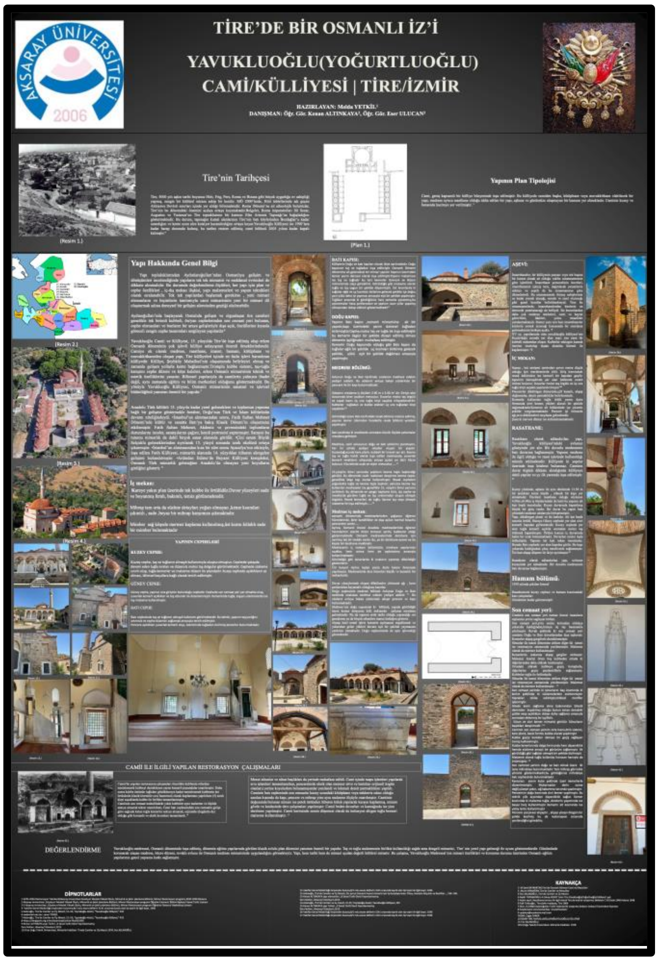

TİRE'DE BİR OSMANLI İZ'İ

YAVUKLUOĞLU(YOĞURTLUOĞLU) CAMİ/KÜLLİYESİ | TİRE/İZMİR

HAZIRLAYAN: Melda YETKİL[1]
DANIŞMAN: Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2], Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

Tire'nin Tarihçesi

(Resim 1.)

(Plan 1.)

Yapının Plan Tipolojisi

Yapı Hakkında Genel Bilgi

CAMİ İLE İLGİLİ YAPILAN RESTORASYON ÇALIŞMALARI

DEĞERLENDİRME

DİPNOTLAR

KAYNAKÇA

SOKULLU MEHMET PAŞA BEDESTENİ

SÜREKLİLİK İÇİNDE DÖNÜŞÜM

HAZIRLAYAN: Büşra ERDEMİR[1]
DANIŞMAN: Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2], Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

Genel Bilgiler

(Foto 1 - Kuzeybatı)

(Foto 2 - Güneydoğu)

Yapının Plan Şeması

Dış Örtü sistem

Restorasyon Bilgileri

Sonuç

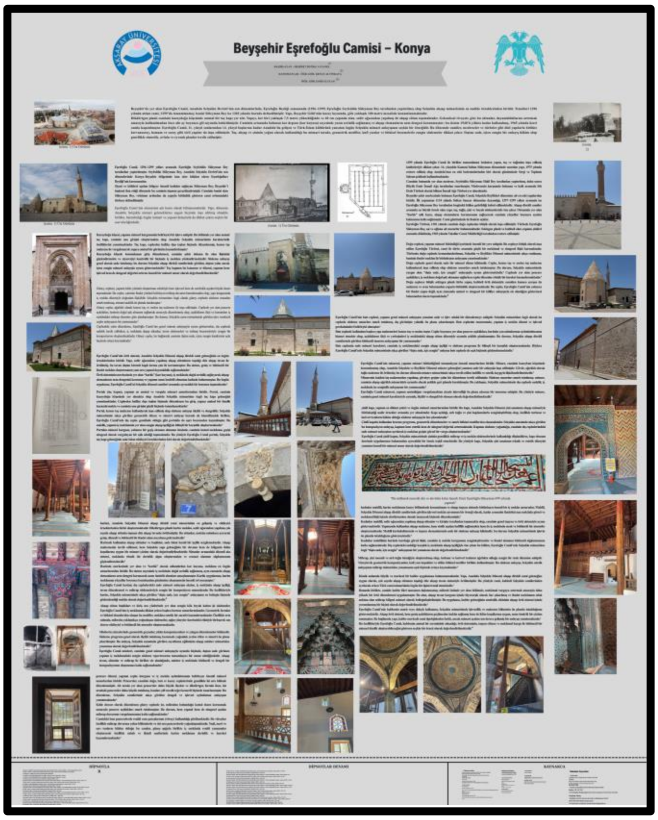

Beyşehir Eşrefoğlu Camisi – Konya

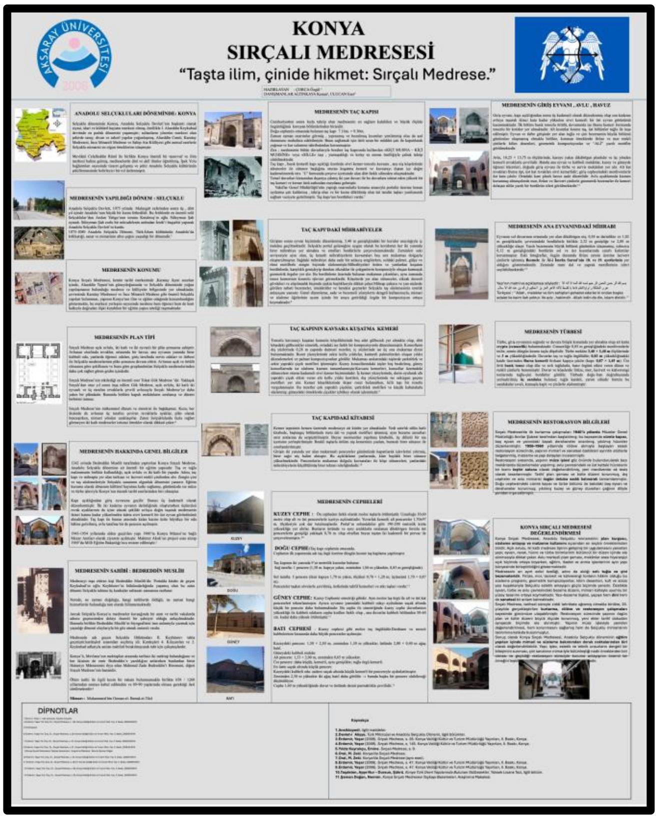

KONYA SIRÇALI MEDRESESİ

“Taşta ilim, çinide hikmet: Sırçalı Medrese.”

HAZIRLAYAN : ÇORCA Özgül[1]
DANIŞMANLAR: ALTINKAYA Kenan[2], ULUCAN Eser[3]

ANADOLU SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE: KONYA

MEDRESENİN TAÇ KAPISI

MEDRESENİN GİRİŞ EYVANI , AVLU , HAVUZ

MEDRESENİN YAPILDIĞI DÖNEM : SELÇUKLU

DİPNOTLAR

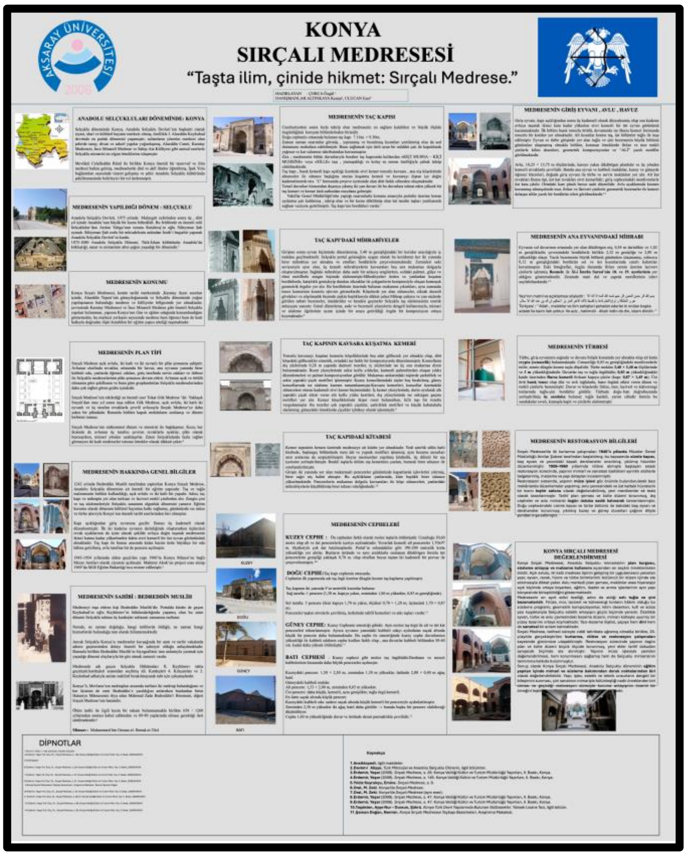

KONYA
SIRÇALI MEDRESESİ
“Taşta ilim, çinide hikmet: Sırçalı Medrese.”

ANKARA
AHİ ŞERAFEDDİN (ARSLANHANE) CAMİİ
Ahşap Direkler Üzerinde Yükselen Selçuklu Mirası

Hazırlayan: Mehmet Ali SERT[1]
DANIŞMAN: Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2] - Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

Osmanlı Klasik Mimarisinde Bir yapı; “Kanuni Sultan Süleyman Camii”
BELEN KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN CAMİİ

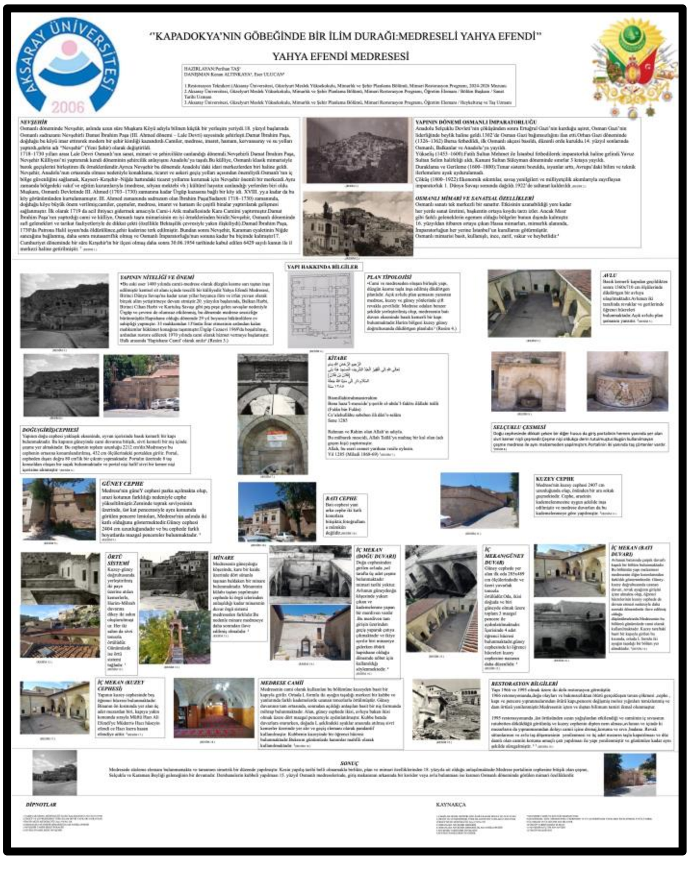

‘‘KAPADOKYA’NIN GÖBEĞİNDE BİR İLİM DURAĞI:MEDRESELİ YAHYA EFENDİ’’
YAHYA EFENDİ MEDRESESİ

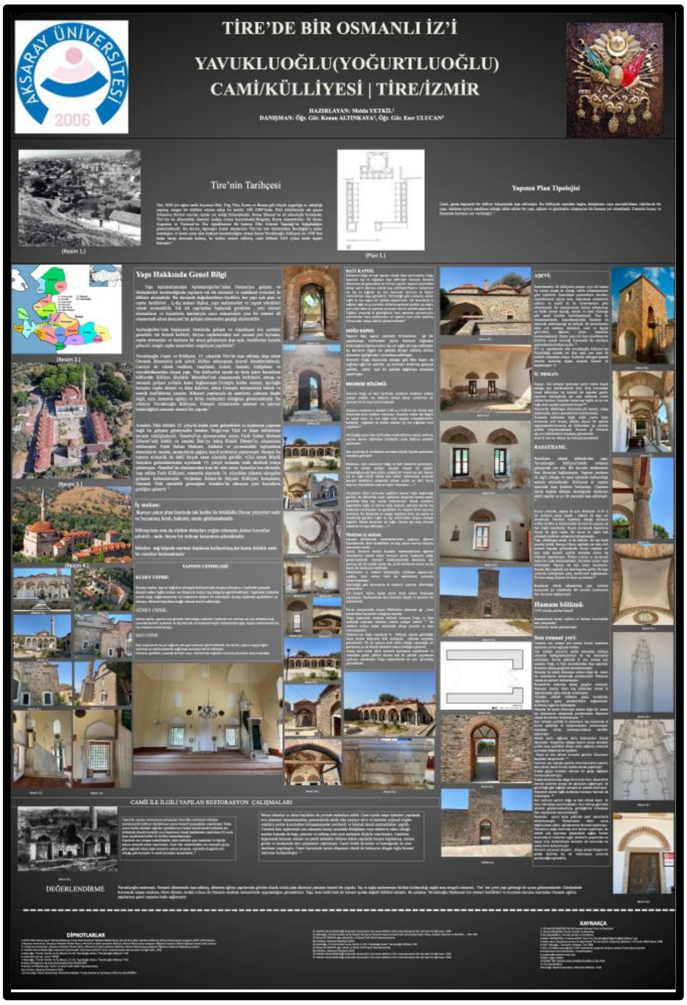

TİRE'DE BİR OSMANLI İZ'İ

YAVUKLUOĞLU(YOĞURTLUOĞLU) CAMİ/KÜLLİYESİ | TİRE/İZMİR

HAZIRLAYAN: Melda YETKİL[1]
DANIŞMAN: Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2], Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

Tire'nin Tarihçesi
Yapının Plan Tipolojisi
Yapı Hakkında Genel Bilgi
CAMİ İLE İLGİLİ YAPILAN RESTORASYON ÇALIŞMALARI
DEĞERLENDİRME
DİPNOTLAR
KAYNAKÇA

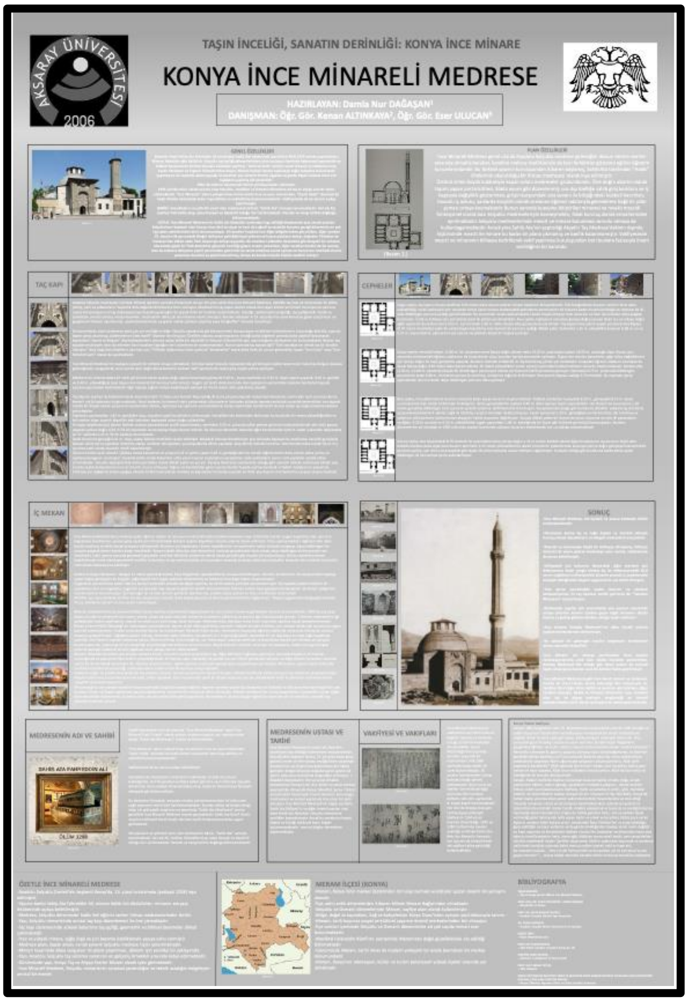

TAŞIN İNCELİĞİ, SANATIN DERİNLİĞİ: KONYA İNCE MİNARE

KONYA İNCE MİNARELİ MEDRESE

HAZIRLAYAN: Damla Nur DAĞAŞAN[1]
DANIŞMAN: Öğr. Gör. Kenan ALTINKAYA[2], Öğr. Gör. Eser ULUCAN[3]

GENEL ÖZELLİKLER
PLAN ÖZELLİKLERİ
TAÇ KAPI
CEPHELER
İÇ MEKAN
SONUÇ
MEDRESENİN ADI VE SAHİBİ
MEDRESENİN USTASI VE TARİHİ
VAKFİYESİ VE VAKIFLARI
ÖZETLE İNCE MİNARELİ MEDRESE
MERAM İLÇESİ (KONYA)
BİBLİYOGRAFYA

ALAYHAN KERVANSARAYI

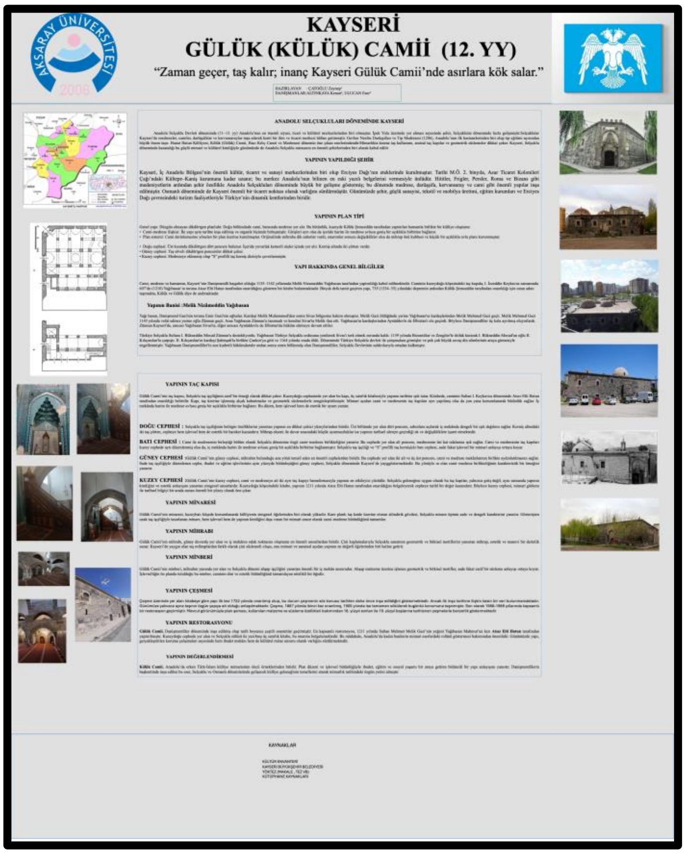

KAYSERİ
GÜLÜK (KÜLÜK) CAMİİ (12. YY)

"Zaman geçer, taş kalır; inanç Kayseri Gülük Camii'nde asırlara kök salar."

ANADOLU SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE KAYSERİ
YAPININ YAPILDIĞI ŞEHİR
YAPININ PLAN TİPİ
YAPI HAKKINDA GENEL BİLGİLER
YAPININ TAÇ KAPISI
YAPININ MİNARESİ
YAPININ MİHRABI
YAPININ MİNBERİ
YAPININ ÇEŞMESİ
YAPININ RESTORASYONU
YAPININ DEĞERLENDİRMESİ
KAYNAKLAR